

strumenten; ze hebben namelijk de neiging zich te verzelfstandigen en daardoor los te komen van de praktijk, van datgene waarvoor ze zijn opgericht en waar het eigenlijk om gaat. Loskomen van de praktijk wil zeggen: niet meer beseffen wat de consequenties zijn van beslissingen of bepalingen die meestal in een bureau –vandaar het woord bureaucrativering– worden uitgedacht. De geschiedenis heeft voldoende aange-toond waar een door bureaucratie beheerste maatschappij uiteindelijk toe kan leiden: met één penne-streek kan in zo'n situatie over leven en dood van mensen worden beslist.

Onze alertheid aangaande het functioneren van onze eigen structu-ren is de laatste jaren fel afgenomen. 'Professionaliseren' krijgt daardoor steeds minder een artistieke betekenis. Hoe kan, wil of moet de theatersec-tor zich vandaag structureren? Enkele van de vele vragen: er wordt nog steeds gesproken over ensembles en hun opbouw, terwijl er geen ensemb-les meer bestaan en ook economisch blijkbaar niet meer mogelijk zijn. In de plaats van 'grote ensembles' zijn er wel 'grote apparaten' ontstaan. Hoe kijken wij aan tegen deze evolutie? Is theater maken sowieso, gezien zijn ambachtelijk karakter, wel mogelijk in 'grote structuren'? In hoeverre be-paalt de infrastructuur het artistieke werk? Waarin verschillen cultuurcen-tra, kunstcentra en werkplaatsen? Wie kan er nog produceren zonder te coproduceren? Wat is nog de inhoud van het woord 'coproduceren'? Wel-ke organisatievormen die vruchtbaar zijn voor het artistieke werk kan het theaterleven vandaag ontwikkelen? Zijn bijvoorbeeld fusies tussen theater-gezelschappen en structuren die geen enkele artistieke basis hebben niet gedoemd te mislukken en dus zinloos? Er zijn op dit moment allerhande structuren (gesubsidieerd of niet-gesubsidieerd): kleine collectieven of fu-sies ervan, webstructuren, organisaties gebouwd rond één artiest, allerlei tussenvormen en tijdelijke allianties en héél veel freelancers en werklozen. (In Nederland schat men de relatie tussen toneelspelers in vaste dienst tegenover freelancers ongeveer op 100 tegen 2400!) Er wordt vandaag veel over het tegengaan van de versnippering gepraat. Soms wordt daarbij met de vinger gewezen naar diegenen die als performer hun autonomie ver-worven hebben en dus ieder voor zich een eigen structuur zouden willen. Laten we niet het zoveelste kind met het badwater wegsnijten. Het spreekt voor zich dat niet elke acteur of danser die zich ook als maker wil profile-ren, ooit over zijn eigen structuur moet kunnen beschikken. Maar het the-ater én de maatschappij hebben wél nood aan zoveel mogelijk mondige, artistiek vrije en ook onderling communicerende performers, welke tijde-lijke of vaste vorm die communicatie tussen hen ook aanneemt.

7

De tijd en de plaats ontbreken om hier ook nog in te gaan op de invloed van de huidige maatschappelijke context op het puur artistieke werk, op wat we op de scène te zien krijgen. Die invloed op vormen en inhouden, op methoden en technieken, op materialen en hun verwer-king, op 'manieren van op de scène staan' is niet gering.

De jongere generaties van podiumkunstenars hebben zich een tijdlang blindgestaard op de verlokkingen van het gesubsidieerde ka-der. Zij wilden zo snel mogelijk 'in het systeem' geraken; zij huldigden de 'take the money and run'-filosofie, daarin flink ondersteund door de generaties vóór hen,– aangetast als wij zelf zijn door de vigerende 'jon-ger/nieuwer/snelser'-ideologie. Vandaag kennen de jongeren maar al te goed de beperkingen van dat systeem; dat kader zit namelijk vol en le-vert bovendien niet altijd meer de spannendste producties af. Er is een tijd geweest dat in de podiumkunsten alles centrum leek geworden (net als in de politiek); vandaag is er gelukkig weer een marge, mensen die gedwongen of bewust buiten de gevestigde context staan.

Maar hoe moet het dan verder? Is er hoop? Is het formuleren van de wanhoop al niet een eerste stap op weg naar de hoop? Leeft er niet vóór alles één grote wens: namelijk dat we ophouden de hete brei, de 'schuld' voor wat misloopt aan elkaar door te geven en te beseffen dat dat niet kán, omdat we er allemaal middenin zitten? Te beseffen dat er geen pas-klare oplossingen zijn, maar alleen een lange weg waarvan de eerste stap er misschien in bestaat dat we ieder voor zich –op welke plek in het kunstbedrijf we ons ook bevinden– een eerlijke bevraging ondernemen van onze eigen praktijk en daar, zo goed en zo kwaad als het kan, con-sequenties uit trekken voor ons handelen? We dienen onszelf weer een stem te geven en vanuit het samenvoegen van die stemmen weerwerk te bieden. Omdat we lak hebben aan een maatschappij waarin geen plaats meer blijkt te zijn voor creatie, voor kwaliteit, voor fundamenteel onderzoek (wetenschappelijk én artistiek), voor lange-termijndenken, voor wat chaos in de verstikkende orde. Omdat het artistieke werk ons dierbaar en levensnoodzakelijk is. ●

Laten we proberen, zei ze, een stem te zijn, een tégenstem.

Laten we dát ten minste al proberen.